

Enw'r Ymgeisydd	Rhif y Ganolfan	Rhif yr Ymgeisydd
		2

TAG Uwch

334/51

CEMEG CH4

A.M. DYDD MAWRTH, 20 Ionawr 2009

1 awr 40 munud

DEUNYDDIAU YCHWANEGOL

Yn ogystal â'r papur arholiad hwn, bydd angen:

- cyfrifiannell;
- llyfr ateb 8 tudalen;
- **Taflen Ddata** sy'n cynnwys **Tabl Cyfnodol** a ddarperir gan CBAC. Cyfeiriwch ato am unrhyw **fasau atomig cymharol** y mae eu hangen arnoch.

CYFARWYDDIADAU I YMGEISWYR

Ysgrifennwch eich enw, rhif y ganolfan a'ch rhif ymgeisydd yn y blychau ar ben y dudalen hon.

Adran A Atebwch **bob** cwestiwn yn y lleoedd gwag a ddarperir.

Adran B Atebwch y **ddau** gwestiwn yn **Adran B** mewn llyfr ateb ar wahân ac yna rhowch ef y tu mewn i'r llyfr cwestiwn ac ateb hwn.

Cynghorir ymgeiswyr i rannu eu hamser yn briodol rhwng **Adran A (35 marc)** ac **Adran B (40 marc)**.

GWYBODAETH I YMGEISWYR

Rhoddir nifer y marciau mewn cromfachau ar ddiwedd pob cwestiwn neu ran o gwestiwn.

Y marc uchaf ar gyfer y papur hwn yw 75.

Rhaid i'ch atebion fod yn berthnasol a rhaid iddynt wneud defnydd llawn o'r wybodaeth a roddir er mwyn ennill marciau llawn am gwestiwn.

Atgoffir chi y bydd y marcio yn cymryd i ystyriaeth Ansawdd y Cyfathrebu Ysgrifenedig a ddefnyddir yn eich holl atebion ysgrifenedig.

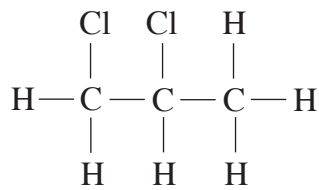
ARHOLWR YN UNIG		
Adran	Cwestiwn	Marciau
A	1	
	2	
	3	
B	4	
	5	
CYFANSWM MARCIAU		

ADRAN A

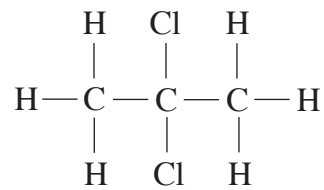
Atebwch **bob** cwestiwn yn y lleoedd gwag a ddarperir.

1. Mae gan ddeucloropropan sawl isomer adeileddol.

(a) Mae dwy enghraifft i'w gweld isod. Yn y lle gwag a ddarperir, lluniwch adeiledd(au) graffigol llawn pob isomer adeileddol arall sydd gan y cyfansoddyn hwn. [2]

1,2 - deucloropropan

2,2 - deucloropropan

(b) (i) Nodwch pa isomer a roddir yn (a) sy'n cael ei ffurfio trwy adwaith adio clorin at bropan. [1]

.....

(ii) Nodwch pa isomer yn (a) sy'n dangos isomereidd optegol, a nodwch y canol cirol â seren (*). [2]

.....

.....

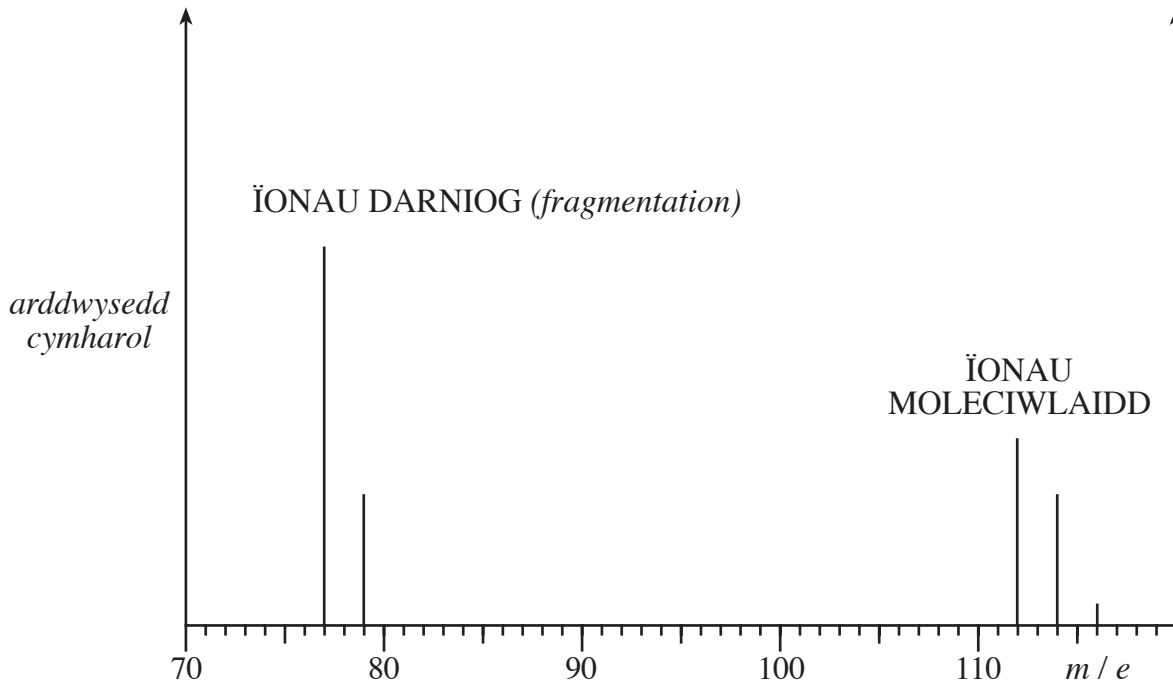
.....

(iii) Gan egluro eich ymresymiad, nodwch pa isomer yn (a) sy'n rhoi un brig yn unig, heb ei hollti, yn ei sbectrwm cyseiniant magnetig niwclear (NMR) proton. [1]

.....

.....

- (c) Mae pob isomer deucloropropan yn dangos brigau unfath yn eu sbectrwm màs yn y rhan o'r sbectrwm sydd i'w gweld yn y diagram.

- (i) Eglurwch pam mae **pob** cyfansoddyn yn rhoi tri brig ïon moleciwlaidd gwahanol a rhowch y rhywogaeth sy'n gyfrifol am **bob un** o'r tri brig hyn. [2]

.....

.....

.....

.....

- (ii) Nodwch pa fond cofalent sy'n cael ei dorri wrth ffurfio'r brigau ïon darniog a ddangosir, ac eglurwch pam mai'r bond cofalent hwn yw'r un sy'n cael ei dorri. [2]

.....

.....

.....

- (iii) Gallwch dorri'r un bond cofalent trwy ymholliad homolytig hefyd. Eglurwch sut y gallai hyn gael effaith andwyol (*adverse*) ar yr amgylchedd. [2]

.....

.....

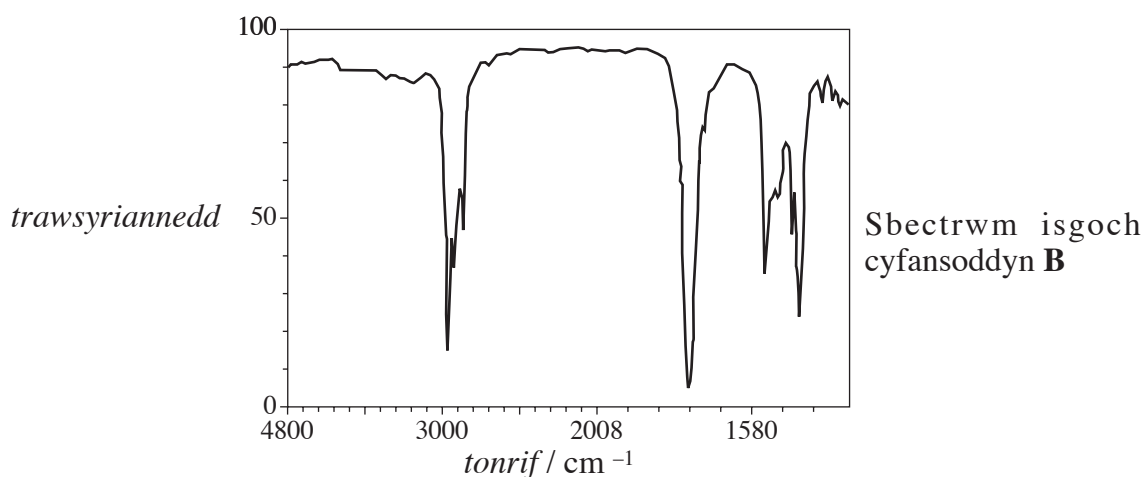
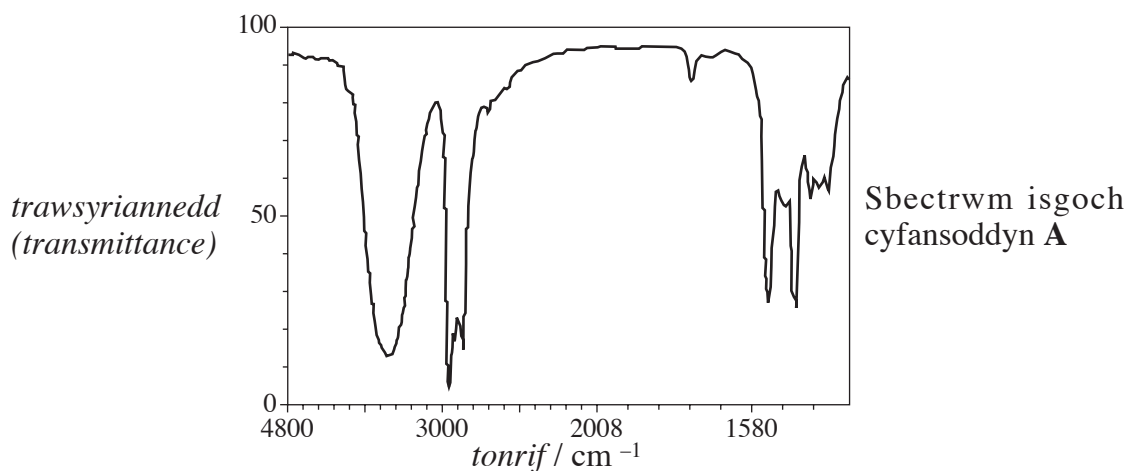
.....

Cyfanswm [12]

Trosodd.

2. Fformiwla foleciwlaidd cyfansoddyn **A**, sy'n hylif di-liw, yw $C_5H_{12}O$. Pan gaiff ei gynhesu gyda hydoddiant potasiwm deucromad asidiedig, caiff cyfansoddyn **A** ei ocsidio gan ffurfio hylif di-liw arall, cyfansoddyn **B**.

(a) Dyma sbectra isgoch cyfansoddion **A** a **B**.

Eglurwch sut mae'r gwahaniaethau rhwng y ddau sbectrwm isgoch yn rhoi tystiolaeth

- mai ocsidiad alcohol yw trawsnewid cyfansoddyn **A** yn **B**;
- mai aldehyd neu geton yw'r cynnyrch ac nid asid carbocsilig. [2]

(b) Nodwch un prawf, a'r arsylwadau disgwylidig ym mhob achos, y gallech ei ddefnyddio i ddarganfod a yw **B** yn aldehyd neu a yw'n geton. [2]

- (c) Mae cyfansoddyn **A** a hefyd cyfansoddyn **B** yn rhoi *prawf triiodomethan (iodofform)* cadarnhaol. Nodwch yr adweithyddion sy'n cael eu defnyddio ar gyfer y *prawf triiodomethan (iodofform)*, yr arsylwadau angenrheidiol ar gyfer canlyniad cadarnhaol a'r grwpiau a welwn o'r prawf sy'n bresennol yn **A** a hefyd **B**. [3]

.....

.....

.....

.....

- (ch) O wybod hefyd bod **A** a hefyd **B** yn gyfansoddion â chadwynau canghennog a bod **A** yn actif yn optegol ond nid **B**, nodwch beth yw cyfansoddion **A** a **B** naill ai trwy nodi eu hadeileddau neu eu henwau. Dangoswch y canol cirol yn **A**. [3]

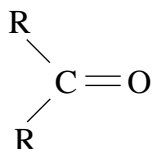
.....

.....

.....

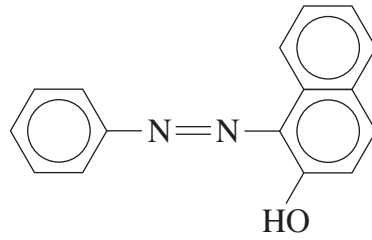
.....

- (d) Lluniwch y mecanwaith ar gyfer adwaith adio cyfansoddyn carbonyl, fel **B**, â hydrogen cyanid, HCN. Er mwyn symleiddio, cewch gynrychioli'r cyfansoddyn carbonyl fel [3]

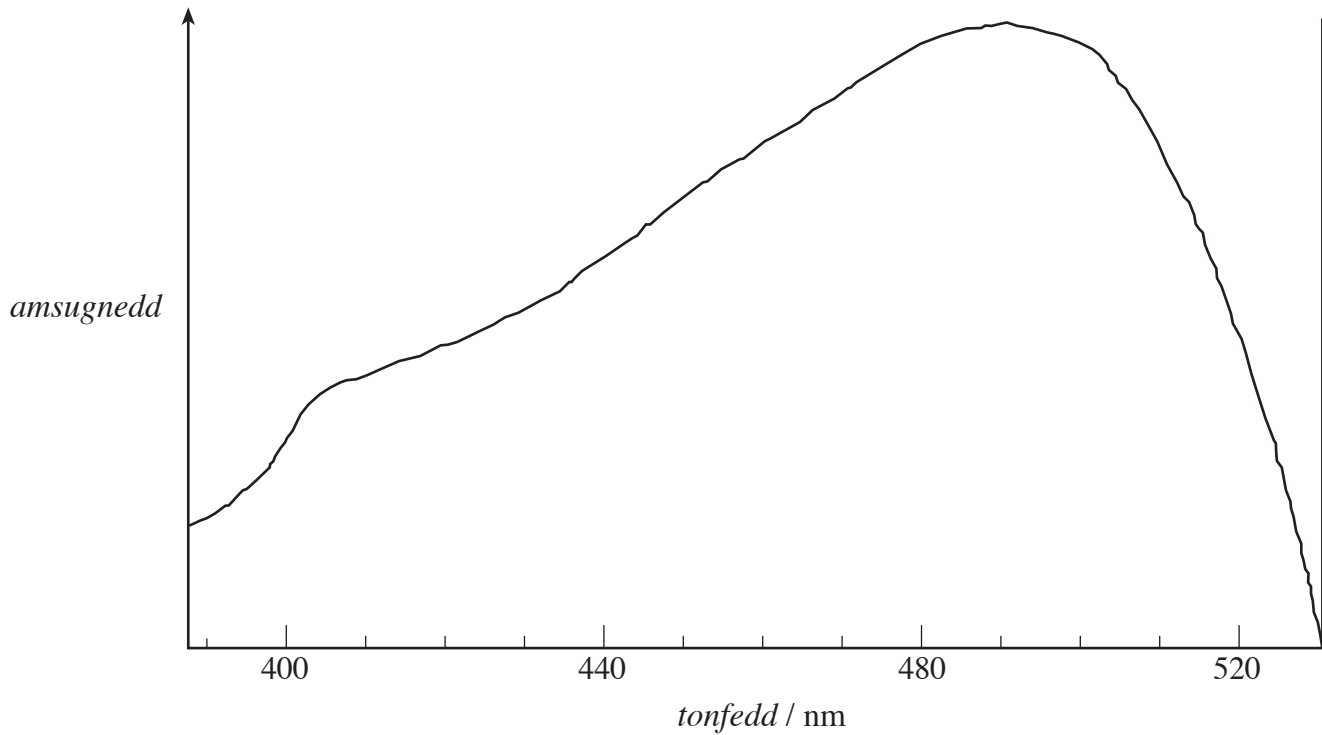

Cyfanswm [13]

3. (a) Dyma adeiledd 1-(ffenylaso)naffthalen-2-ol.

Mae'r diagram canlynol yn dangos y rhan o'i sbectwm amsugno gweladwy lle mae ei amsugniad golau ar ei gryfaf.

- (i) Darganfyddwch y donfedd lle mae amsugniad golau 1-(ffenylaso)naffthalen-2-ol ar ei gryfaf.

[1]

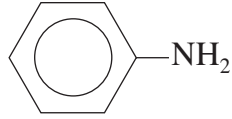
- (ii) Gan ddefnyddio eich ateb i (i) ac o gael y wybodaeth ganlynol ar gyfer golau gweladwy, nodwch liw 1-(ffenylaso)naffthalen-2-ol, gan egluro eich ymresymiad.

<i>Lliw</i>	<i>Amrediad tonfeddi / nm</i>
fioled	380 - 450
glas	450 - 495
gwyrdd	495 - 570
melyn	570 - 590
oren	590 - 620
coch	620 - 750

[2]

- .....
.....
- (iii) Nodwch y grwpio sy'n achosi i 1-(ffenylaso)naffthalen-2-ol amsugno golau ac felly fod â lliw. [1]

- (b) Gan nodi'r adweithyddion ac amlinelliad o'r broses ymarferol, disgrifiwch sut y gallwch baratoi sampl solet o 1-(ffenylaso)naffthalen-2-ol, gan ddechrau o ffenylamin.

ffenylamin

[4]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- (c) Eglurwch pam mae ffenylamin yn ymddwyn fel bas.

[2]

.....

.....

.....

Cyfanswm [10]

Cyfanswm Adran A [35]

TUDALEN WAG

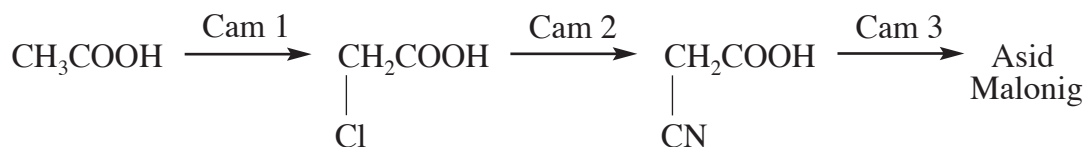
ADRAN B

Atebwch y **ddau** gwestiwn yn yr adran hon yn y llyfr ateb a ddarperir ar wahân.

4. Mae asid malonig, $C_3H_4O_4$, yn gallu cael ei ffurfio o nifer o gemegion sydd yn digwydd yn naturiol.

- (a) (i) Gan nodi'r adweithydd(ion) a'r arsylw(adau) disgwylidig, amlinellwch un prawf y gallech ei ddefnyddio i ddangos bod asid malonig yn asid carbocsilig. [2]
- (ii) Roedd 1.04 g o asid malonig angen 16.0 cm³ o sodiwm hydrocsid â chrynodiad 1.25 môl dm⁻³ ar gyfer adwaith cyflawn. Cyfrifwch nifer y molau o sodiwm hydrocsid sy'n adweithio ag un môl o asid malonig. [2]
- (iii) Roedd sbectrwm cyseiniant magnetig niwclear (*NMR*) proton asid malonig yn dangos dau frig yn unig, ar 3.2 ppm ac 11.5 ppm. Roedd y ddau frig yn unigol (*singlets*) (dim ymholliad) ac roedd eu harwynebeddau'n gyfartal. Gan ddefnyddio'r **holl** wybodaeth yn (a) a dangos eich ymresymiad, lluniwch adeiledd asid malonig. [4]
- (iv) Nodwch yr enw cyfundrefnol ar gyfer asid malonig. [1]

(b) Yn wreiddiol, cafodd asid malonig ei syntheseiddio o asid ethanoig trwy'r dilyniant adweithiau canlynol.

Nodwch yr adweithydd(ion) a'r amod(au) angenrheidiol i gyflawni cam 1 a cham 2. [4]

- (c) Mae datgarbocsyleiddio asid malonig yn rhoi cymysgedd o ddau gynnyrch organig.
- (i) Enwch yr adweithydd sy'n cael ei ddefnyddio i ddatgarbocsyleiddio asidau carbocsilig. [1]
- (ii) Enwch y ddau gyfansoddyn organig y gallwch eu cael trwy ddatgarbocsyleiddio asid malonig. [2]

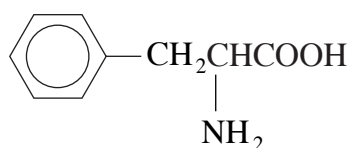
(ch) Mae asid malonig hefyd yn cael ei ffurfio trwy ocsidio malonaldehyd, ac mae rhai'n amau bod hwn yn gychwynnydd carsinogenig a mwtagen sy'n cael ei gynhyrchu wrth goginio cig.

Mewn un o'r camau yn y prawf ar gyfer malonaldehyd mewn bwyd, mae'n adweithio â 2,4-deunitroffenylyhydrazin (2,4-DNPH) gan ffurfio solid lliw oren. Ar gyfer yr adwaith hwn:

- nodwch y grŵp lle mae adwaith â 2,4-DNPH yn brawf;
- dosbarthwch y math o adwaith sy'n digwydd;
- amlinellwch sut y gallwch wahanu'r solid lliw oren a'i ddefnyddio i adnabod y gyfansoddyn gwreiddiol sy'n cael ei brofi. [4]

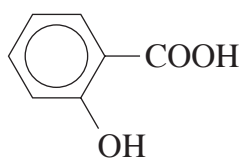
Cyfanswm [20]

5. (a) Asid amino yw ffenylalanin, gyda'r adeiledd isod.

fferylalanin

- (i) Un dull o syntheseiddio fferylalanin yw proses pum cam sy'n dechrau o asid malonig, $C_3H_4O_4$, ac yn cynhyrchu cynnyrch 35%.
- I. Cyfrifwch y cynnyrch o fferylalanin (mewn gramau) o ddechrau gyda 100 g o asid malonig. [3]
  - II. Mae'r dull hwn wedi cael ei ddisodli gan ddulliau eraill sydd â llai o gamau. Eglurwch pam mae lleihau nifer y camau mewn synthesis fel arfer yn cynyddu faint o gynnyrch sy'n cael ei gynhyrchu. [1]
- (ii) Mae fferylalanin yn amffoterig. Eglurwch ystyr y term *amffoterig* a pham mae fferylalanin yn dangos ymddygiad amffoterig. [2]
- (iii) Mae fferylalanin yn adweithio â gormodedd o lithiwm tetrahydridoalwminad(III), $LiAlH_4$.
- I Lluniwch adeiledd y cyfansoddyn organig sy'n cael ei gynhyrchu. [1]
  - II Nodwch yr amodau lle mae'r adwaith yn cael ei gynnal. [1]
- (iv) Mae fferylalanin yn gallu adweithio gan ffurfio deupeptid. Lluniwch adeiledd y deupeptid sy'n cael ei ffurfio o ddau foleciwl o fferylalanin a nodwch y cyswllt peptid yn y moleciwl. [2]
- (b) Mewn rhai planhigion, mae heintiad yn achosi i fferylalanin gael ei drawsnewid yn asid salisilig (asid 2-hydrocsibensencarbocsilig), sy'n cynyddu'r gallu i wrthsefyll ymosodiad.

asid 2-hydrocsibensencarbocsilig

- (i) Nodwch yr adweithydd a'r amodau sy'n cael eu defnyddio mewn diwydiant i drawsnewid asid salisilig yn asbrin (asid ethanoylocsibensencarbocsilig). [2]
- (ii) Lluniwch adeiledd asbrin (asid ethanoylocsibensencarbocsilig). [1]

Trowch drosodd ar gyfer rhan (c).

(c) Trwy eu trin ag asid sylffwrig ac asid nitrig dan amodau priodol, gallwch drawsnewid naill ai asid salisilig neu asbrin yn asid picrig (2,4,6-trinitroffenol), $C_6H_3N_3O_7$, sy'n cael ei ddefnyddio mewn ffrwydrion, a hwn oedd y cemegyn cyntaf i gael ei ddefnyddio fel llifyn artiffisial.

- (i) Lluniwch adeiledd asid picrig (2,4,6-trinitroffenol). [1]
- (ii) Rhowch **un** prawf y gallwch ei ddefnyddio i ddangos bod asid picrig yn cynnwys grŵp ffenol. [2]
- (iii) Mae asid picrig yn hydoddi'n rhwydd mewn hydoddiant sodiwm hydrocsid. Lluniwch adeiledd y rhywogaeth organig sy'n cael ei ffurfio yn yr hydoddiant hwn. [1]
- (iv) Mae asid picrig (2,4,6-trinitroffenol) hefyd yn adweithio ag ethanoyl clorid, CH_3COCl .
- I. Lluniwch adeiledd y cynnyrch organig.
- II. Ysgrifennwch hafaliad cytbwys ar gyfer yr adwaith.
- III. Enwch y dosbarth o gyfansoddion y mae'r cynnyrch organig yn perthyn iddo. [3]

Cyfanswm [20]

Cyfanswm Adran B [40]